

Туча В.В.

Національна академія державного управління при Президентові України

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ

У межах статті здійснено аналіз постмодернізму як інструментальної практики взаємодії політичної та державно-управлінської еліти, на підставі цього ідентифіковано його зміст і структурно-функціональну роль у забезпеченні розвитку сучасного світу. Виділено основні риси постмодерну, які впливають на функціонування постмодерного типу держави, до яких З. Бауманом віднесено: плюралізм культур; невизначеність і мінливість поняттєвого апарату; домінування засобів масової інформації; заміна реальних сутностей символами; невизначеність сфери моралі.

Підкреслено, що еліті належить визначальна роль, за її допомогою формується нова гіперреальність у суспільстві, в межах якої чітко простежується паралельність еліт і суспільства. З'ясовано, що в такий період суспільного розвитку політична й державно-управлінська еліти перетворюються на активних суб'єктів стратегічного розвитку держави. Згідно з концепцією Ж. Бордїяра, для того, щоб відбулося таке технологічне перетворення, еліти мають перестати виконувати функцію «мовчазної більшості», яка прагне лише видовищ і перемог.

Класифіковано основні переваги й функціональні виклики постмодернізму, які слугують стримувальним фактором результативності функціонування національних систем публічного управління. Встановлено, що синтез різних проблемних аспектів реалізації проєкту постмодернізму увиразнює новітню конструкцію функцій політичної та державно-управлінської еліти, спроможної гарантувати стратегічний розвиток постмодерної держави.

Досліджено, що в період постмодерну політична й державно-управлінська еліти виступають стратегічним суб'єктом просування практики послідовних перетворень суспільства у формі неоліберальних (постмодерних) реформ, спрямованих на гармонізацію суспільства, досягнення високого ступеня рівності, соціального добробуту й свобод для більшості.

Ключові слова: *постмодерн, постмодернізм, еліта, постмодерна держава, публічне управління, публічний простір, політична еліта, державно-управлінська еліта, структурна взаємодія еліт, розвиток еліт, стратегічний розвиток постмодерної держави.*

Постановка проблеми. У нинішній період розвитку світу відбувається своєрідна технологічна переоцінка цінностей, яка характеризує певну відмову від раціональної практики й гуманізму в його традиційному варіанті, що приводить до утвердження новітньої ідеології плюралізму й релятивізму в різних сферах суспільного життя, формування досвіду публічного управління, упорядкування методологічних детермінант результативності функціонування держави. Постмодерна практика систем публічного управління спрямована на побудову держав, інституційно й технологічно спроможних блокувати перманентні виклики суспільного розвитку. До таких викликів у межах різних постмодерних конструкцій відносять: «перманентні локальні й світові війни, експлуатацію, насильство й злидні; розкол світу на протиборчі табори, рух, союзи й так далі; расизм і націоналізм; регіональні й етнічні конфлікти;

Хіросіму, Нагасакі й Чорнобиль – все це й багато іншого показали хиткість і невизначеність людського буття, відсутність тих точок опори, на які можна було б спертися в цьому соціальному світі» [1, с. 117]. Наявність таких викликів артикулює технологічну значущість результативності взаємодії політичної та державно-управлінської еліти, яка б закладала стратегічні передумови для практики раціональної діяльності держави в добу постмодерну. На підставі цього увиразнюється доцільність окремої деталізації змісту постмодерну та його розвитку, що приводить до виникнення нової форми організації держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті ідентифікації постмодерну й розвитку постмодерної держави доцільно враховувати його індивідуально-типологічну характеристику, яка полягає в «якісному зростанні невизначеності багатьох соціальних ролей, пов'язаних із

випадковістю та багатоваріантністю» [2, с. 18]. З огляду на це діяльність еліт у цей період також містить свої особливості, які відрізняють її від діяльності в добу модерну, відповідно до чого вона має бути спрямована на «виявлення істин та отримання цілісного знання в предметних сферах, віднаходження не шляхів розв'язання проблем, а виявлення тенденцій розвитку держави» [3, с. 44]. За такої умови постмодерна держава, створюючи простір для взаємодії еліт, закладає запровадження раціонального інструментарію прийняття ефективних політичних і державно-управлінських рішень стратегічно регламентованого характеру. На цій еліті в добу постмодерну вимушені функціонувати в умовах «відсутності конкретного цільового планування та заміни його розробленням сценаріїв і варіантів розвитку ситуацій, що призводить до підвищення рівня їх безвідповідальності» [4, с. 36]. За таких умов у добу постмодерну створюється ситуація, яка формує особливу реальність у сфері публічного управління та стратегічного розвитку держави, відповідно до чого створюється своєрідна «поверхня несталих подій, смислів і цінностей, які не вимагають для свого досягнення інтелектуальних зусиль, не пов'язаних із фундаментальними ідеями» [5, с. 79]. Це свідчить про певне заперечення найвищих соціальних цінностей, у результаті чого еліти вимушені функціонувати в гностичному вакуумі, де розширюється простір для випадковостей та управлінських спонтанностей. За таких гностичних умов відбувається заперечення певних ідеологем публічного управління, що в такий спосіб, висловлюючись словами відомого мислителя ХХ ст. *Г. Маркузе*, супроводжується відмовою від цінностей індустріальної цивілізації, зокрема й національної держави й державної ідеології [6, с. 129]. Саме тому сучасному суспільству все більше притаманні «нерозв'язані суперечності», які приводять до тоталітаризму». Внаслідок цього відбувається своєрідна деконструкція функціонування еліт та їх структурної взаємодії, що з необхідністю має враховувати гностичність ситуації постмодерну.

У підтвердження доцільності врахування специфіки постмодерну як простору формування постмодерної держави й взаємодії еліт. З цього приводу *З. Бауман* вказав на доцільність врахування таких основних рис постмодерну, які впливають на функціонування постмодерного типу держави. Серед них: «плюралізм культур, що поширюється на традиції, ідеології, форми життя і так далі; невизначеність і мінливість поняттєвого

апарату; домінування засобів масової інформації; заміна реальних сутностей символами; невизначеність сфери моралі (стирання відмінностей між хорошим і поганим, відсутність стійких моральних принципів)» [7, с. 114]. Це свідчить про те, що доба постмодерну закладає новітню практику функціонування та взаємодії еліт, яка базується на толерантності їхнього мислення та врахуванні їхніх відмінностей, що є гарантією реалізації рамових угод, які гарантують отримання конкретних результатів у межах конкурентних парадигм публічного управління.

Постановка завдання. Метою статті є здійснити аналіз постмодернізму як інструментальної практики взаємодії політичної та державно-управлінської еліти. Досягнення мети зумовлює доцільність розв'язання відповідних завдань, а саме: ідентифікувати його зміст і структурно-функціональну роль у забезпеченні розвитку сучасного світу, класифікувати його основні переваги й функціональні виклики, які слугують стримувальним фактором результативності функціонування національних систем публічного управління, здійснити синтез різних проблемних аспектів реалізації проекту постмодернізму, розробити структуру функцій політичної та державно-управлінської еліти, спроможної гарантувати стратегічний розвиток постмодерної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи специфіку доби постмодерну як новітнього простору взаємодії політичної та державної управлінської еліти, окрему увагу доцільно приділити своєрідному витісненню з реальності факторів забезпечення результативності публічного управління. У такому відношенні йдеться про заміну реальності певними соціальними підробками, симулякрами, що приводить до виникнення нової «гіперреальності». Внаслідок цього сфера публічного управління позбавляється необхідного смислового наповнення, конкретні об'єкти набувають гіпотетичного функціонування, з'являються фальсифіковані копії у формі ідеології, демократії, результативності. З метою надання реальності й фактичності відповідним процесам і подіям у сфері публічного управління еліти мають забезпечити їх оригінальність. У такий спосіб має відбутись своєрідна заміна симуляції подійного ряду й результативності процесів публічного управління на їх фактичність, відповідно до чого останнє має набути гіперреалізованого характеру. Це передбачає формування такої системи публічного управління, «підсистеми, компоненти й елементи якої були б практично незалежні між

собою, слугуючи досягненню своїх автономних цілей, які вільно обираються з метою подолання централізованого контролю» [8, с. 42]. З огляду на це в добу постмодерну основним функціональним спрямуванням взаємодії політичної та державно-управлінської еліти має виступати забезпечення визначеності й подолання хаотичності публічного простору держави.

У добу постмодерну держава як інститут та еліти постають перед новими парадигмальними контекстами формування результативного публічного управління, побудованого не на внутрішніх принципах результативності, а скоріше на зовнішніх атрибутах стабільності. У підтвердження цього чітко увиразнюється феномен «суспільства споживання», відповідно до якого відбуваються тимчасові вибори, формуються несталі соціальні й політичні об'єднання, відбувається системне й перманентне зниження усталених соціальних зв'язків, формуються символічні ознаки, які вказують на завершення доби прагматизму. З огляду на це політична й державно-управлінська еліти мають досить чітко й послідовно враховувати органіку постмодерну, оскільки це закладає нову функціональну лінію для їх результативності. Це зумовлено тим, що, на думку *Т. Дваєра*, «в суспільстві постмодерну люди не купують те, в чому вони мають потребу, оскільки предмети втрачають функцію корисності, а споживча вартість підміняється символічною вартістю: індивіди починають купувати товари лише тому, що вони є символами престижу, влади, добробуту» [9, с. 117]. Такий контекст безпосередньо позначається і на конструкції держави, системі публічного управління та функціонуванні еліт, вимушених підпорядковуватись контекстності об'єктивної реальності.

Закладаючи споживацький конструкт функціонування суспільства й держави, постмодернізм змінює традиційну органіку системи публічного управління, що приводить до певного символічного обміну їх функціональностями. За таких умов відбувається відцентрування їхніх ролей, що розмиває сам сектор «реальної» влади, в результаті чого створюється ситуація втрати віри в ресурсний потенціал національної системи публічного управління, на підставі чого увиразнюється доцільність глобального управління. Однак така конструкція публічного управління в добу постмодерну характеризує, на думку *Д. Данджера*, спробу запровадження «хибної свідомості» з метою нав'язування людині неминучості тієї чи іншої тоталітарної ідеології» [10, с. 169]. Це відбувається завдяки активній позиції ЗМІ, які в добу постмодерну є

стратегічним інститутом, породженням політичних та адміністративних симулякрів як особливих продуктів медійної індустрії, які формують політичну й державно-управлінську реальність, в межах якої приймаються рішення, відбувається стратегічний розвиток держави. За таких обставин знижується функціональна результативність політичної та державно-управлінської еліти, яка позбавляється можливості впливу на суспільну свідомість громадян, оскільки «законодавцем» нового політичного порядку виступають ЗМІ як суб'єкт популяризації мислення для конкретних цільових аудиторій, які сповідують ідентичні ідеології. Запровадження специфічних політичних і державно-управлінських формулярів розвитку системи публічного управління в добу постмодерну супроводжується «специфічними жаргонами, стандартами, символами, стереотипами», які провокують ситуацію сумнівної результативності й маргіальності інституційних структур. Завдяки цьому відбувається своєрідна дискреція у сфері публічного управління, яка породжує ситуацію полярності позицій його суб'єктів, що приводить до швидкого старіння ідей і концепцій. Це свідчить про те, що генетична суперечливість системи публічного управління в добу постмодерну приводить до нової конструкції діяльності еліт, які мають здолати традиційну застарілість ідей і концепцій.

Еліти в добу постмодерну мають сформулювати «нову систему цінностей та інтересів, нав'язуючи їх соціуму й соціальним організаціям у ролі базових системоутворювальних характеристик, символів, інформаційних кодів, керувальних інформаційних матриць» [11, с. 114]. За таких умов постмодернізм, закладаючи новітню еkleктику діяльності інститутів публічного управління, які представляють еліти, вимагає від останніх створення «самодостатньої реальності», в межах якої відбувається збіг індивідуального, колективного й публічного (державного й соціального). За таких обставин політична й державно-управлінська еліти мають здолати відповідні симулякри у сфері публічного управління зміщення їх у сторону результативності публічних послуг, які здійснюються виключно заради інтересів суспільства. В такому відношенні йдеться про загальновищезначану структуру вимог, які висуває суспільство до системи публічного управління та спроможності еліт відповідати їм. У такий спосіб лише еліти мають знімати певну девіацію між суспільством і державою, представленою відповідними інститутами надання публічних послуг, та їх відпо-

відності визначеним стандартам результативності. Це свідчить про формування плюрального публічного простору в добу постмодерну, який би задавав відповідні ціннісні стандарти для функціонування більшості, представленої суспільством, і меншості, представленої елітами. В такому відношенні публічний простір постає у формі знеособленої в суб'єктному відношенні конструкції, в межах якої розмивається статусна роль еліти й суспільства. З метою цілісності його структурування елітам має належати стратегічно-статусна роль, відповідно до виконання якої вони мають виступати в ролі активних суб'єктів реалізації «конкретних програм», реалізації певних зобов'язань, що характеризуватиме їхню стратегічну відповідальність перед суспільством.

Постмодерна практика публічного управління в такий спосіб має виступати результативним інструментом стримання функціональної деградації інститутів. Це передбачає «чітко закріплення відповідальності» між політичною та державно-управлінською елітою з одного боку, а з іншого – між ними й суспільством як об'єктом їх впливу. Такий підхід характеризує певну формалізацію взаємодії еліт, їх впливу на суспільство, а також задає стандарти формування нової гіперреальності у сфері публічного управління, яка знімає протистояння та опозиційність між його суб'єктами. Завдяки цьому суспільство з одного боку, а політичні й державно-управлінські еліти – з іншого здобувають можливість паритетності розподілу відповідальності за простір публічного управління. У такий спосіб, вступаючи в паритетну взаємодію між собою, еліти здобувають чітко формалізовані принципи й інструментарій відстоювання як своїх власних інтересів, так і інтересів суспільства. За подібних обставин симуляція результативності їхньої діяльності заміняється фактичною результативністю, завдяки чому руйнується технологія опозиційності між елітами й суспільством і відбувається налагодження «стратегічного партнерства» між ними.

Аналізуючи постмодерн як простір взаємодії між політичною та державно-управлінською елітою, доцільно враховувати вплив ідеології постмодерну на функціонування національних систем публічного управління. У підтвердження цього С. Грессмен вказав на доцільність врахування факторності впливу ідеології постмодерну як «проекту глобальної маніпуляції та тотального контролю у світовому масштабі, де її сутність розкривається в процесах глобалізації, що проходять у світі, коли головним ресурсом стає інформація, а основні конфлікти розгортаються

навколо боротьби за її перерозподіл в умовах інформаційної асиметрії» [12, с. 477]. З огляду на це основною метою «проекту постмодерн» виступає «встановлення нового світового порядку», «принципового нового інформаційного простору», покликаного забезпечити самостійність, суверенність і суб'єктність у сфері публічного управління. Це безпосередньо свідчить про те, що встановлення постмодерної практики взаємодії еліт передбачає такий тип публічного управління, який би проектував системну деконструкцію діяльності його суб'єктів шляхом перетворення їх на соціальну спільність, спроможну забезпечити стратегічний розвиток держави.

Постмодерна практика взаємодії політичної та державно-управлінської еліти закладає новітні передумови для забезпечення комунікації між ними й суспільством, відповідно до чого вони виступають єдиним соціально-політичним організмом. Однак водночас варто також передбачити й ту обставину, що в нинішній період суспільного розвитку політична й державно-управлінська еліти перетворюються на активних суб'єктів стратегічного розвитку держави. Виходячи з концепції Ж. Бордїяра, аби відбулося таке технологічне перетворення, еліти мають перестати виконувати функцію «мовчазної більшості», яка прагне лише видовищ і перемог. Це безпосередньо зумовлено тим, що постмодерн є технологічною конструкцією, специфічним інструментом «зброя в боротьбі з конкурентними ідеологіями й смислами з тим, щоб «в тіні мовчазної більшості» забезпечити перемогу сакральних парадигм і світоглядів агресивних і аж ніяк не «мовчазних» еліт і меншин» [13, с. 177]. У такий спосіб постмодерн як інструментальна практика взаємодії еліт задає певні гностичні коди, відповідно до яких формується матриця їхньої діяльності, яка встановлює такий «порядок» публічного управління, який закладає нові сутності його результативності.

Постмодернізм як інструментальна практика взаємодії політичної та державно-управлінської еліти має чітко увиразнювати суперечності сучасності, які характеризуються розгортанням іманентних деструкцій у сфері публічного управління. У такий спосіб у такому відношенні артикулюється визначальна роль еліти, яка формує нову гіперреальність у суспільстві, в межах якої чітко простежується паралельність еліт і суспільства. Завдяки такій функціональній ролі еліти здобувають можливість активного зображення інтересів як меншості, так і більшості, відповідно до чого й мають здійснюватися структурні перетворення

суспільства. З огляду на це в період постмодерну політична й державно-управлінська еліти виступають стратегічним суб'єктом просування практики послідовних перетворень суспільства у формі неоліберальних (постмодерних) реформ, спрямованих на «гармонізацію суспільства, досягнення високого ступеня рівності, соціального добробуту й свобод для більшості» [14, с. 23]. У підтвердження цього в більшості держав розвинутого постмодерного світу відбувається втрата традиційного смислового навантаження поняття реформування, яке досить часто, висловлюючись словами *Р. Шелдса*, приноситься в жертву ринковому фундаменталізму й демократії. Реальним прикладом цього є «неодноразово відтворювана в багатьох країнах ситуація, коли всупереч результатам волевиявлення виборців на виборах при владі опинялись представники інтересів елітарних меншин, що викликало розчарування в самій ідеї демократії, що іноді й ставало причиною падіння демократичних урядів» [15, с. 421]. Саме тому в добу постмодерну відбувається своєрідна втрата віри в результативність демократичних перетворень, які спроможні забезпечити еліти, які своєю чергою володіють потенціалом «справедливого перерозподілу» суспільних благ.

У межах аналізу інструментального контексту постмодерну доцільно окрему увагу приділити його демократизаційній практиці забезпечення паритетності взаємодії суспільства й еліт. У такому відношенні йдеться про певну методологічну розмитість терміну й функціональну невизначеність явища демократії, що досить часто породжує його імітацію. У підтвердження цього, на думку *Д. Сміта*, «відбуваються лише

розмови про демократію, боротьба за демократію, які разом із самою демократією стали імітацією, симуляцією прагнення до чогось невизначеного й недосяжного» [16, с. 29]. З огляду на це в добу постмодерну здійснюється неоліберальна політика, яка з одного боку спрямована на реалізацію демократизаційних ідеалів, а з іншого боку приводить до поглиблення соціального розшарування, яке сприяє деградації суспільства у формі «суспільства без громадян», «держави без інститутів управління», «еліти без елітних кіл». Це свідчить про певне інституційне спустошення традиційної сфери публічного управління, розосередження її функцій від суспільства в бік держави, в результаті чого остання перетворюється на закриту «монадологічну» конструкцію, спрямовану на реалізацію інтересів своїх власних інституцій. За таких умов відбувається певний демонтаж сфери публічного управління, в межах якого держава втрачає роль стратегічного суб'єкта й структурного інструменту реалізації інтересів суспільства.

Висновки. Таким чином, здійснений нами аналіз постмодернізму як інструментальної практики взаємодії політичної та державно-управлінської еліти дозволив чітко ідентифікувати його зміст і структурно-функціональну роль у забезпеченні розвитку сучасного світу, на підставі цього класифіковано його основні переваги й функціональні виклики, які слугують стримувальним фактором результативності функціонування національних систем публічного управління. Синтез різних проблемних аспектів реалізації проєкту постмодернізму увиразнює новітню конструкцію функцій політичної та державно-управлінської еліти, спроможної гарантувати стратегічний розвиток постмодерної держави.

Список літератури:

1. Rothschild M., Stiglitz J., Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information. *Quarterly Journal of Economics*. 2016. 327 p.
2. World Development Report. World Bank. Wash. : D.C., 2011. 611 p.
3. Williamson J. Latin American Adjustment: How Much Has Happened? ПЕ. Wash. : D.C., 2017. 523 p.
4. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. Москва : АСТ, Транзит-книга, 2004. 478 с.
5. Бек Ульрих. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия. Москва, 2007. 360 с.
6. Маркузе Г. Одномерный человек. Москва : REFL-book, 1994. 511 с.
7. Bauman Z. Postmodern Ethics. Oxford : Basil Blackwell, 1993. 417 p.
8. Therborn G. At the birth of second century sociology: times of reflexivity, spaces of identity, and nodes of knowledge. *British journal of sociological*. 2000. Vol. 51. № 3. P. 37–57.
9. Dwyer T. Notes on some difficulties relating to the internationalization of Brazilian academic sociology. *Paper to be presented at the Conference of the Council of National Associations of the International Sociological Association at the Academia Sinica*, Taipei, 23–25 March 2019. P. 93–137.
10. Dhangare D.N. Themes and perspectives in Indian Sociology. Jaipur (Rawat), 2013. 578 с.
11. Ching Kwan Lee, Yuan Shert. The Paradox and Possibility of Public Labor Sociology in China. *Work and Occupations*. 2019. № 36. P. 110–125.

12. Grossman S., Stiglitz J., On the Impossibility of Informationally Efficient Markets. *American Economic Review*. 2018. 689 p.
13. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. Москва : Изд. Добросвет, 2001. 478 с.
14. Yanjie Bian, Lei Zhang. Sociology in China. *Contexts Magazine*. 2008. Vol. 7. № 3. P. 20–25.
15. Shields R. The Virtual. London : Routledge. 2013. 711 p.
16. Smith D. Institutional Ethnography. *Qualitative Research in Action*. London : Sage, 2002. P. 17–53.

Tucha V.V. POSTMODERNISM AS AN INSTRUMENTAL PRACTICE OF INTERACTION BETWEEN POLITICAL AND GOVERNMENTAL ELITE

This article analyzes postmodernism as an instrumental practice of interaction between political and governmental elite, based on this identifies its content and structural and functional role in ensuring the development of the modern world. The main features of postmodernism that affect the functioning of the postmodern type of state, which Z. Bauman includes: pluralism of cultures; uncertainty and variability of the conceptual apparatus; the dominance of the media; replacement of real entities with symbols; uncertainty in the sphere of morality.

It is emphasized that the elite has a decisive role, with its help a new hyperreality is formed in society within which the parallelism of elites and society is clearly traced. It was found that in this period of social development, the political and state elite are becoming active actors in the strategic development of the state. According to J. Bordiyar's concept, in order for such a technological transformation to take place, elites must cease to perform the function of a "silent majority" that seeks only spectacles and victories.

Classifies its main advantages and functional challenges, which serve as a deterrent to the effectiveness of national systems of public administration, it is established that the synthesis of various problematic aspects of the project of postmodernism expresses the latest design of the functions of the political and governmental elite capable of guaranteeing the strategic development of the postmodern state.

It has been studied that in the postmodern period the political and state elites are a strategic subject of promoting the practice of successive transformations of society in the form of neoliberal (postmodern) reforms aimed at harmonizing society, achieving a high degree of equality, social welfare and freedoms for the majority.

Key words: *postmodern, postmodernism, elite, postmodern state, public administration, public space, political elite, state-administrative elite, structural interaction of elites, development of elites, strategic development of postmodern state.*